

Herinrichting van de Groene Rivier bij Pannerden (gemeente Rijnwaarden)

Toetsingsadvies over het milieueffectrapport en de aanvulling daarop

16 oktober 2007 / rapportnummer 1484-149

1. INLEIDING EN OORDEEL OVER HET MER

Het project Groene rivier Pannerden richt zich op de aanleg van een meestromende nevengeul in de uiterwaard aan de oostzijde van het Pannerdens Kanaal. Doel van het project is zowel het bereiken van rivierverruiming als het ontstaan van nieuwe dynamische natuur. Het project is de eerste fase van het inrichtingsplan Rijnwaardense Uiterwaarden. Initiatiefnemer is de Dienst Landelijk Gebied; de provincie Gelderland is coördinerend bevoegd gezag, de gemeente Rijnwaarden is mede bevoegd gezag. Voor de herinrichting is een ontgrondingvergunning van de provincie nodig, alsmede een herziening van het bestemmingsplan door de gemeente.¹ Voor deze besluiten is een milieueffectrapport (MER) opgesteld.

Het project maakt deel uit van de Rijnwaardense Uiterwaarden, die in het kader van de Nadere Uitwerking Rivierengebied (NURG) worden ingericht als onderdeel van het Strategisch Groenproject Gelderse Poort Oost. De realisatie van het inrichtingsplan Rijnwaardense Uiterwaarden, met als onderdeel het onderhavige project Groene rivier Pannerden, is als autonome ontwikkeling aangenomen voor de PKB Ruimte voor de Rivier en maakt derhalve geen deel uit van het programma 'Ruimte voor de Rivier'.

Tijdens de toetsing heeft de Commissie voor de milieueffectrapportage (m.e.r.) (verder: de Commissie) met het bevoegd gezag en de initiatiefnemer overlegd over mogelijke tekortkomingen van het MER. Naar aanleiding van dit overleg heeft de Commissie aangegeven dat op twee punten aanvullende informatie nodig was, te weten over:

- de effecten op natuur en het al of niet optreden van significante gevolgen;
- de effecten op riviermorfologie.

Door de initiatiefnemer is aanvullende informatie over natuur en riviermorfologie aangeleverd op 10 juli en een passende beoordeling (van de gevolgen voor natuur) op 18 september 2007. **De Commissie is van oordeel dat in het MER en de aanvullende informatie samen de essentiële informatie aanwezig is.**

Het MER (inclusief de aanvullingen) geeft een goede beschrijving van de aanleg van de nevengeul, de mogelijke inrichtingsvarianten en van de effecten daarvan op het milieu, onder andere op het Natura 2000-gebied de Gelderse Poort. Er is daardoor voldoende informatie beschikbaar gekomen om het milieubelang een volwaardige plaats te kunnen geven in de besluitvorming.

Plan-MER

Omdat een passende beoordeling diende te worden opgesteld is voor de herziening van het bestemmingsplan tevens een plan-MER nodig. Omdat (afgezien van de aanwezigheid van een passende beoordeling) inhoudelijk met het opstellen van een besluit-MER ook aan de vereisten voor een plan-MER wordt voldaan kan het MER inclusief de aanvullingen tevens als plan-MER beschouwd worden.

---

¹ Het bestemmingsplan buitengebied wordt herzien; hierin wordt een wijzigingsbevoegdheid ex art. 11 WRO opgenomen voor het plangebied van de Groene Rivier. Na de ontwerpfase zal dan het uitgewerkte plan in het bestemmingsplan worden vastgelegd.

Terinzagelegging aanvullende informatie

De Commissie merkt op dat de milieu-informatie en de toelichting hierop verspreid over allerlei verschillende documenten aanwezig is.² Het instrument m.e.r. wordt hierdoor niet effectief ingezet als communicatiemiddel. De Commissie adviseert alle milieu-informatie die niet in het MER van februari 2007 is opgenomen, gebundeld in één document ter inzage te leggen bij het eerstvolgende inspraakmoment in de procedures voor de Groene Rivier Pannerden.

2. TOELICHTING OP HET OORDEEL

2.1 Natuur

MER

De Commissie achtte het niet mogelijk om op basis van de in het MER beschikbare informatie de significantie van de effecten voor ganzen goed te bepalen. Dit omdat:

- in het MER geen inzicht wordt gegeven in de huidige populatie Kol- en Toendrarietgansen - waarvoor het Natura 2000-gebied is aangewezen - en de trend die deze populaties vertonen;
- de gevolgen voor Kol- en Toendrarietgans alleen zijn beoordeeld over het gebied Rijnwaarden;
- geen inschatting wordt gegeven van de gevolgen van de voorgenomen activiteit in cumulatie met andere activiteiten;
- niet is aangegeven of de gevolgen van deze activiteiten als significant moeten worden beoordeeld.

Aanvulling

Uit aanvullende informatie, aangeleverd op 10 juli, bleek dat er inderdaad licht negatieve effecten zijn op de Kolgans en dat gevolgen op de Toendrarietgans niet zijn uit te sluiten. Hieruit volgde, dat een passende beoordeling diende te worden opgesteld. Deze passende beoordeling is op 17 september aan de Commissie aangeleverd.

De Commissie is van mening, dat de passende beoordeling voldoende informatie geeft over de effecten van het voornemen op de Kolgans. De Commissie plaatst hierbij de volgende kanttekeningen:

- In de passende beoordeling wordt geconstateerd dat de activiteit in combinatie met andere projecten significante gevolgen voor de Kolgans heeft.
- In de passende beoordeling wordt er van uitgegaan dat een afname op de populatie van (iets) minder dan 5 % niet significant is. De Commissie stelt zich op het standpunt dat de 5 %-grens niet als 'harde' grens gehanteerd kan worden. Bij het bepalen van de significantiegrens zal altijd rekening moeten worden gehouden met soort- en locatiespecifieke omstandigheden. Overigens verandert dit niets aan inhoud of conclusie van de passende beoordeling van dit project; hieruit blijkt dat er wel sprake is van significante gevolgen.

---

² Een lijst hiervan wordt gegeven in Bijlage 1 onder 'geraadpleegde informatie'.

- Er is alleen gekeken naar cumulatieve gevolgen op Kolganzen van projecten en handelingen binnen het Natura 2000-gebied.³ Er is niet gekeken naar mogelijke cumulatieve gevolgen op de Kolganzen (binnen het Natura 2000-gebied) door activiteiten of handelingen buiten het Natura 2000-gebied. Omdat de nationale en regionale populatie van Kolgans een positieve trend vertoont acht de Commissie het in dit geval voldoende aannemelijk gemaakt dat activiteiten buiten het Natura 2000-gebied geen verdere negatieve cumulatieve gevolgen hebben.
  - De significantie van de effecten op de Toendrarietgans is niet expliciet beschouwd. Er wordt aangegeven dat beschouwing van deze effecten niet nodig is, omdat de aantallen in het projectgebied de laatste jaren nagenoeg nul zijn. Gelet op de landelijke trend van de populatie en het relatief kleine belang van het gebied voor de Toendrarietgans acht de Commissie het aannemelijk dat er geen significante gevolgen te verwachten zijn.
- In de passende beoordeling is de compensatieopgave nog niet uitgewerkt. De Commissie wijst erop dat de compensatie vóór verlening van de ontgrondingvergunning gerealiseerd moet worden.

2.2 Riviermorfologie

MER

De voorgenumen activiteit voorziet in een waterstandsdeling van 10 cm, waar de doelstelling 11 cm is. In het MER wordt aangegeven dat in de andere deelprojecten van Rijnwaarden extra ruimte zal moeten worden gecreëerd om aan de taakstelling van dit gebied te voldoen.

Door de onttrekking van een deel van het water aan de hoofdgeul zal hier enige bodemophoging plaatsvinden.⁴ Dit zal bij 4,5% afvoer door de nevengeul volgens bijlage 11 in de orde van grootte van 20 cm zijn. Deze bodemophoging in het Pannerdens Kanaal, tussen de inlaat voor de nevengeul en de uitlaat van de nevengeul, leidt tot een toename van waterstanden bij maatgevende afvoer, die ten koste gaat van de voorspelde waterstandsdeling. In het MER is niet aangegeven hoeveel waterstandsdeling hierdoor verloren gaat en of hiervoor extra ruimte moet worden gecreëerd in de taakstelling voor rivierverruiming in de Lobberdensewaard en Geitenwaard (de andere deelprojecten van Rijnwaarden).

Het MER geeft geen indicatie van de invloed op langere termijn van een verdere afvoertoe name (van 16.000 m³/s naar 18.000 m³/s) op de te realiseren waterstandsdeling. Bij deze toename van de rivierafvoer wordt het verschil tussen initieel gewenste taakstelling en de in het plan realiseerbare waterstandsverlaging groter. Dit betekent een mogelijke tweede, nu nog niet in te schatten verzwaring van de taakstelling voor de andere deelprojecten van Rijnwaarden.

Aanvulling

Uit de aanvulling blijkt dat de autonome bodemdaling (ook naar het oordeel van de rivierbeheerder) voldoende compensatie levert voor de geringere water-

---

³ Deze zijn in de passende beoordeling niet als zodanig benoemd maar opgenomen in het hoofdstuk 7 Referentieprojecten.

⁴ Door onttrekking van water aan de hoofdgeul zal deze langzamer gaan stromen waardoor de sedimentatie toeneemt.

stands­daling op langere termijn. De Commissie acht met deze aanvulling de effecten op rivier­mor­fo­logie voldoende in­zichtelijk gemaakt.

- De Commissie adviseert bij de rivier­ver­ruimings­pro­jecten Lobberdensewaard en Geitenwaard voldoende aandacht te besteden aan de ver­zwa­ring van de taak­stel­ling die voort­komt uit het niet halen van de taak­stel­ling in de Groene Rivier Pannerden en de toekomst­vast­heid van de taak­stel­ling in het licht van een mogelijke ver­hoging van de rivier­af­voer.

3. OVERIGE OPMERKINGEN OVER HET MER MET AANBEVELINGEN

In dit hoofdstuk geeft de Commissie adviezen die naar haar mening van belang zijn voor de kwaliteit van de besluitvorming, maar geen betrekking hebben op tekortkomingen in het MER.

3.1 Zandvang

Een lastige ontwerpopgave in het plan is de zandvang⁵. Uit het MER valt op te maken dat wanneer de zandvang aan de oostkant van de uiterwaard wordt aangelegd, de kwel in de binnendijks gelegen woonwijk (sterker) zal toenemen. Wanneer de zandvang meer van de dijk af, naar het westen, wordt gelegd zal de archeologische vindplaats voor een groter deel vergraven moeten worden. Maatregelen om de kwel te mitigeren, de exacte vorm en dimensionering van de zandvang en de exacte vorm en begrenzing van de vindplaats zijn nog niet in het MER benoemd. In het MER wordt ook niet ingegaan op de vraag of bij een Rijnafvoer van 18.000 m³/s de zandvang verder vergroot moet worden.

Kwel

In het MER wordt aangegeven dat het meest milieuvriendelijk alternatief (mma) wat betreft toename van kwel gunstiger scoort dan het voorkeursalternatief (- tegen --). De toename van de kwel is echter vooral afhankelijk van de afstand van de geul / zandvang tot de dijk. In de schetsontwerpen in het MER lijken beide varianten even dicht bij de dijk te liggen. In tegenstelling tot het gestelde in het MER zal de toename van kwel dan ook waarschijnlijk niet significant verschillen.

De Commissie is van mening dat het ontbreken van de ontwerpopgave van de zandvang, met mogelijke alternatieven, een omissie is in het MER. Uit de gepresenteerde informatie valt echter wel af te leiden dat de problemen met betrekking tot kwel oplosbaar zijn. De Commissie acht dit voor het aspect kwel daarom geen essentiële tekortkoming.

- De Commissie adviseert in de ontwerp­fase tijdig vast te stellen welke maat­regelen genomen gaan worden ter mitigatie van de toename van de kwel en deze maat­regelen in de verdere besluit­vorming/vergunning­verlening te betrekken.

---

⁵ Om te voorkomen dat de nevengeul dichtslibt wordt aan het begin van de geul een zogeheten 'zandvang' aangelegd. Dit is een grote, diepe kuil, waarin de stroomsnelheid van het instromende water sterk verlaagd wordt. Hierdoor bezinkt het sediment (zand en slib) dat het water meevoert. De zandvang zelf zal op een zeker moment 'vol' zijn en moet dus regelmatig uitgebaggerd worden. Dit zal echter minder verstorend zijn voor de te ontwikkelen natuurwaarden dan wanneer de nevengeul in zijn geheel regelmatig moet worden gebaggerd.

Archeologie

In het MER wordt ingegaan op de situatie met een grote en een kleine variant van de zandvang. Bij aanleg van de zandvang wordt een archeologische vindplaats aangetast. De omvang en begrenzing van deze vindplaats staan nog niet vast. Hierdoor is onvoldoende duidelijk welk deel van de vindplaats wordt aangetast en wat het verschil in effect op deze vindplaats is tussen de kleine en de grote zandvang. Daarnaast kunnen in het gehele zuidelijke deel van het plangebied sporen van bewoning vanaf de Steentijd verwacht worden.⁶ Dit betekent dat ook een kleinere, maar diepere zandvang negatieve gevolgen voor het aanwezige bodemarchief kan hebben.

De Commissie is dan ook van oordeel dat uit het MER nog niet blijkt waarom een ontwerp met een kleine, maar diepere zandvang op het aspect cultuurhistorie beter zou scoren dan het voorkeursalternatief. De Commissie acht dit geen essentiële tekortkoming omdat de aanwezigheid van de vindplaats op zich niet bepalend zal zijn voor het al of niet doorgaan van het project. Gezien de recente inwerkingtreding van de nieuwe wet op de archeologische monumentenzorg⁷ is het echter wel noodzakelijk dat vóór besluitvorming over vorm en afmetingen van de zandvang meer informatie vergaard wordt.

- Gelet op de nieuwe wetgeving adviseert de Commissie zo spoedig mogelijk en voorafgaand aan verdere besluitvorming de exacte omvang en begrenzing van de archeologische vindplaats vast te stellen en daarmee de effecten van de zandvang op de vindplaats. Tevens adviseert de Commissie de kans op de aanwezigheid van vindplaatsen uit de steentijd inzichtelijk te maken, zodat deze kan worden meegewogen in de afwegingen omtrent de zandvang.

3.2 Overige aspecten

Openstelling van het gebied

In de effectberekeningen in het MER (tabel in paragraaf 4.3.3) wordt er vanuit gegaan dat het gebied niet wordt opengesteld voor recreatie. Wanneer het gebied wel zou worden opengesteld voor recreanten (deze mogelijkheid wordt open gelaten in paragraaf 3.4.3 van het MER) heeft dit gevolgen voor de (ontwikkeling van) natuurwaarden in het gebied.

- De Commissie gaat ervan uit dat het gebied niet wordt opengesteld voor recreanten omdat bij openstelling de effecten niet zijn berekend. Indien het bestemmingsplan openstelling van het gebied wel toelaat moeten de effecten op natuur worden berekend en zo nodig mitigerende maatregelen worden aangegeven.

Stiltegebied

Het MER gaat niet in op de status van (een deel van) het gebied als stiltegebied (stiltegebied Weide Oude Rijnstrangen) en wat dit betekent voor de aanleg van de nevengeul en eventuele recreatieve activiteiten.

- De Commissie adviseert bij de ontgrondingvergunning en het bestemmingsplan aan te geven hoe wordt omgegaan met de status van het gebied als stiltegebied.

---

⁶ In één van de boringen is een archeologische indicator aangetroffen in de top van de Kreftenheije formatie. De context hiervan is vooralsnog onbekend; er kan bijvoorbeeld sprake zijn van een kampement uit de Steentijd. Een dergelijk complex type dat slechts bestaat uit een vondstverspreiding is door middel van boringen niet goed in kaart te brengen.

⁷ In werking getreden op 1 september 2007.

Evaluatie

Het MER bevat al een gedetailleerde aanzet voor het evaluatieprogramma.

In het MER wordt aangenomen dat de vegetatiesuccessie met jaarrondbegrazing binnen de hydraulische randvoorwaarden blijft. Uit monitoring van uiterwaardprojecten blijkt dat jaarrondbegrazing niet in alle gevallen de ruwheid van de vegetatie voldoende beperkt en aanvullende maatregelen nodig kunnen zijn (bijvoorbeeld cyclische verjonging van uiterwaarden).

Het MER bevat voornamelijk kwalitatieve voorspellingen van effecten voor diverse doelsoorten. De aanzet voor het evaluatieprogramma is nu alleen gericht op stroomminnende vissoorten. Aanbevolen wordt de monitoring te verbreden tot alle doelsoorten die relevant zijn voor het projectgebied, inclusief de compensatiegebieden.

- De Commissie adviseert in het evaluatieprogramma aandacht te besteden aan de ontwikkeling van de hydraulische ruwheid van de uiterwaardvegetatie in relatie tot het begrazingsbeheer en de ontwikkeling van alle relevante doelsoorten voor het beïnvloedingsgebied, inclusief het compensatiegebied.

BIJLAGE 1: Projectgegevens

Initiatiefnemer: Ministerie van LNV, Dienst Landelijk Gebied

Bevoegd gezag: Gedeputeerde Staten van Gelderland (coördinerend) en gemeente Rijnwaarden

Besluit: Vergunningverlening Ontgrondingenwet; herziening bestemmingsplan

Categorie Gewijzigd Besluit m.e.r. 1994: C16.1; D9

Activiteit: Herinrichting van de oostelijke uiterwaarden van het Pannerdensch Kanaal bij Pannerden.

Betrokken documenten:

De Commissie heeft, naast het MER, de volgende documenten bestudeerd:

- het MER van 12 februari 2007;
- een ongetitelde notitie van de Dienst Landelijk Gebied dd. 10 juli 2007;
- een document 'Passende beoordeling rivierverruiming Groene Rivier Pannerden, Effecten op Kol- en Toendrarietgans', Dienst Landelijk Gebied, 13 september 2007;
- een notitie 'Aanvulling MER Groen Rivier Pannerden', kenmerk 9P7017.01/N901462/Nijm, Royal Haskoning, dd. 2 oktober 2007.

De Commissie heeft kennis genomen van de inspraakreacties en adviezen, die zij van het bevoegd gezag heeft ontvangen. Dit advies verwijst naar een reactie als die nieuwe inzichten naar voren brengt over specifieke lokale milieuomstandigheden of te onderzoeken alternatieven. Een lijst van de inspraakreacties wordt gegeven in bijlage 2.

Procedurele gegevens:

kennisgeving startnotitie: 8 december 2004

richtlijnenadvies uitgebracht: 18 februari 2005

richtlijnen vastgesteld: 14 september 2005

kennisgeving MER in 'De Gelderlander': 18 april 2007

aanvraag toetsingsadvies: 24 april 2007

ter inzage legging MER: 18 april 2007

toetsingsadvies uitgebracht: 16 oktober 2007

Bijzonderheden:

Tijdens de toetsing heeft de Commissie verschillende mogelijke tekortkomingen geconstateerd. Deze hadden betrekking op

- de effecten op natuur en het al of niet optreden van significante gevolgen;
- de effecten op riviermorfologie;
- de dimensionering van de zandvang.

Hierover is met het bevoegd gezag en de initiatiefnemer overlegd op 6 juni 2007. Er is besloten dat er geen aanvullende informatie nodig was met betrekking tot de zandvang. Naar aanleiding van dit overleg is door de initiatiefnemer aanvullende informatie over natuur en riviermorfologie aangeleverd op 10 juli. Omdat uit deze informatie bleek dat significante gevolgen voor ganzen niet uit te sluiten waren is ook een passende beoordeling (van de gevolgen voor natuur) opgesteld en aangeleverd op 17 september 2007. Op 2 oktober 2007 is nog een notitie aangeleverd waarin wordt ingegaan op de verplichting tot het opstellen van een plan-MER.

Werkwijze Commissie bij toetsing:

Tijdens de toetsing inventariseert de Commissie eerst of er tekortkomingen zijn in het voldoen aan de (vooraf) gestelde eisen. Vervolgens beoordeelt de Commissie de ernst van de eventuele tekortkomingen. Daarbij staat de vraag centraal of de benodigde informatie aanwezig is om het milieubelang een voldoende plaats te geven bij de besluitvorming. Is dat naar haar mening niet het geval dan signaleert de Commissie dat er sprake is van een zogenoemde 'essentiële tekortkoming'. De Commissie adviseert dan dat die informatie alsnog beschikbaar komt, alvorens het besluit wordt genomen. Overige tekortkomingen in het MER worden in het toetsingsadvies opgenomen, voor zover ze kunnen worden verwerkt tot duidelijke aanbevelingen voor het bevoegde gezag. Deze werkwijze impliceert dat de Commissie zich in het advies tot hoofdzaken beperkt en niet ingaat op onjuistheden of onvolkomenheden van ondergeschikt belang.

Samenstelling van de werkgroep:

Per project stelt de Commissie een werkgroep samen. De werkgroepsamenstelling bij het onderhavige project is als volgt:

ir. J.H.A. Driessen
drs. G. Korf (werkgroepsecretaris)
dr. R.S.E.W. Leuven
drs. J.G.M. van Rhijn (voorzitter)
ir. J.H.A. Wijbenga

BIJLAGE 2: Lijst van inspraakreacties en adviezen

1. RACM, Amersfoort
2. Rijkswaterstaat Oost-Nederland, Arnhem
3. Waterschap Rijn en IJssel, Doetinchem
4. E. Poodt, Herwen
5. Gemeente Rijnwaarden, Lobith
6. Familie Wolf, Pannerden
7. W.B. Kruissen, Pannerden
8. Stichting Streekbeheer Rijnstromen, Pannerden
9. LTO Noord afdeling De Liemers, Herwen
10. C.J.H.M. Lensen, Pannerden

Toetsingsadvies over het milieueffectrapport Herinrichting van de Groene Rivier bij Pannerden (gemeente Rijnwaarden) en de aanvulling daarop

Het project Groene rivier Pannerden richt zich op de aanleg van een meestromende nevengeul in de uiterwaard aan de oostzijde van het Pannerdens Kanaal. Doel van het project is zowel het bereiken van rivierverruiming als het ontstaan van nieuwe dynamische natuur. Voor de besluiten die nodig zijn voor de herinrichting is een milieueffectrapport (MER) opgesteld.

ISBN: 978-90-421-2109-9